

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastajan taustaorganisaatio

Sairaanhoitopiiri

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksen pykäläluonnokset ovat asiakkaan kannalta hyvin mahdollistavia. Päätöksentekijän näkökulmasta pykäläluonnokset jättävät liikaa tulkinnanvaraa ja tarvetta tukeutua perusteluteksteihin. Pykälissä ja perusteluteksteissä on havaittavissa ristiriitaisuutta. Kun on kyse subjektiivisista oikeuksista palveluihin tulisi määritelmien olla tarkkarajaisempia. Lain soveltamisohjeiden painoarvo asiakkaiden tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi kasvaa, jos pykälät jäävät näin tulkinnanvaraisiksi. Lainsäädännön valmisteluaikataulusta johtuen käyttöönottoon jäävä aika on riittämätön.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälien tulkinnanvaraisuus asettaa suuret vaatimukset perusteluteksteille, eikä subjektiivisina oikeuksina myönnettävien palvelujen määrittely ole riittävän tarkalla tasolla. Lakiluonnokseen sisältyvät uudet ja oleellisesti muuttuvat elementit edellyttäisivät tarkennuksia, esim. perheiden ja läheisten tukemisen palvelut ja hengityshalvauspotilaita koskevat muutokset.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Uudistus edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yleensä sekä yhdenvertaisuutta eri vammaisryhmien välillä.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Terveystenhuollon vastuut tulee selkeämmin määritellä osana hengityshalvauspotilaan hoitoa eikä siirtää terveydenhuollon tehtäviä sosiaalihuollon vastuulle. Henkilökohtaisille avustajille voi uudistuksen myötä tulla lisää osaamisvaatimuksia ja avustajien riittävyyden varmistaminen olla nykyistäkin vaikeampaa. Perusteluteksteissä viitataan hengityshalvauspotilaisiin, mutta pykäläluonnosten perusteella diagnoosirajauksen poistuessa syntyy vaikutelma, että vammaispalvelun piiriin voi ohjautua jatkossa muitakin vastaavia potilasryhmiä.

Erillisten hengityshalvausyksiköiden status sosiaali- tai terveydenhuollon yksiköinä täytyy selkeyttää.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain soveltamisala on laaja ja tuo palvelun piiriin uusia asiakkaita. Lain tarkoittaman vammaisen henkilön määrittely tulee olemaan ongelmallista. Suhde muuhun sosiaalihuollon lainsäädäntöön, mm. lasten ja perheiden palveluja koskevat uudet säädökset sekä ikääntymisrajaus herättävät kysymyksiä. Psykkisen toimintakyvyn pitkäaikaisen heikentymisen määritelmän sisältyminen vammaispalvelulakiin ilman kehitysvammaisuuden diagnoosipohjaisuutta, voi johtaa mm. psykiatristen kroonikkopotilaiden ohjautumista merkittävässä määrin vammaispalveluiden piiriin.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Asiakkaiden erilaiset tarpeet tulee laaja-alaisesti huomioiduksi, mutta palvelut, joilla tarpeisiin pyritään vastaamaan vaativat tarkennusta.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisten varhaiskasvatus tulisi järjestää ensisijaisesti samalla tavalla kuin muidenkin lasten varhaiskasvatus järjestetään ja siitä tulisi periä varhaiskasvatuksen asiakasmaksut. Varhaiskasvatuksen palvelujen tarve ei johdu ensisijaisesti vammaisuudesta vaan lapsen hoidon tarpeesta.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Sen lisäksi mitä aiemmin on todettu hengityshalvauspotilaisiin liittyen, pykälien laajentaminen siten, että omainen voi toimia henkilökohtaisena avustajana aiheuttaa rajankäyntiongelmia suhteessa omaishoidon tukeen. Lisäksi syntyy rajankäyntiä siitä, mikä kuuluu normaaliin perheenjäsenten väliseen avustamiseen ja milloin on erityinen syy, palkata perheenjäsen henkilökohtaiseksi avustajaksi.

Hyvinvointialueelle määritelty velvollisuus järjestää henkilökohtaista apua kaikilla kolmella järjestämistavalla kattavasti koko maakunnan alueella tulee todennäköisesti olemaan ongelmallista, koska palveluntuottajia ei tosiasiallisesti ole käytettävissä.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälään on niputettu yhteen eritasoista palvelua erityisen tuen moniselitteisen otsikon alle. Pykälä sisältää toisaalta liian tarkkarajaisiakin koulutusvaatimuksia ja toisaalta viitataan vain riittävään osaamiseen.

Erityinen osallisuuden tuki palveluna muistuttaa henkilökohtaisen avun palvelua sillä erotuksella, että edellytetään ammatillista koulutusta.

Vativaa moniammatillista tukea rajataan vaikeisiin vuorovaikutus ja käytösongelmiin, mutta monialaista asiantuntijuutta tulisi käyttää ensisijaisesti silloin, kun ongelmat eivät vielä ole vakavia.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Koska henkilökohtaisen avun pykäliin edelleen sisältyvä voimavaraedellytys jää lainsäädäntöön on tämä pykälä turvaamassa heikommassa asemassa olevien vammaisten osallisuutta. Ehkä selkeämpää kuitenkin olisi ollut jos tämä palvelu olisi saatu sisällytettyä henkilökohtaisen avun kokonaisuuteen.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Ammattilaisen antama tuki asiakkaan päätöksentekoon tulee periaatteena sisältyä kaikkiin vammaispalveluihin. Usein vammaisen henkilön kommunikoinnin ja päätöksen teon tukeminen paras osaaminen on henkilöillä, jota arjessa työskentelevät vammaisen henkilön lähellä. Se, milloin sitä myönnetään erillisenä palveluna ja kenen toimesta tulee olla tarkemmin määriteltynä. Erillisenä palveluna toteutettuna osaamisvaatimukset henkilölle ovat korkeat mm. kommunikointimenetelmien osalta. Etenkin kehitysvammaisten osalta vaarana on, että pyritään olemaan mieliksi tai ei uskalleta ilmaista omaa tahtoa vieraalle henkilölle.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Paljon tukea tarvitsevan vammaisen asiakkaan palvelun tarve edellyttää useimmiten monialaista tarkastelua. Perustelutekstien perusteella syntyy vaikutelma, että palvelua tarvitaan vain niissä tilanteissa, kun asiakkaan elämässä ilmenee vaativia ongelmia, aggressiota ja itsensä vahingoittamista. Asiantuntijatuki tulisi kuitenkin turvata paitsi asiakkaalle myös ammattilaisille sekä muille asiakkaan ympärillä toimiville henkilöille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta vakavilta ongelmilta vältyttäisiin. Sote-uudistuksen yksi tavoitehan on ollut varhainen vaikuttaminen ja ennaltaehkäisy.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiluonnos pyrkii erottelemaan asumisen ja siihen tarvittavat palvelut. Asumisen tuen pykälän osalta herää kysymys, mitä palvelua tosiasiallisesti myönnetään, kun myönnetään asumisen tukea? Perusteluteksteissä viitataan erilaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon muihin palveluihin, jotka

muodostaisivat asumisen tuen osia. Onko tarkoitus, että tästä pykälästä muodostuu ikään kuin kokoomapäätös eri olemassa olevista palveluista, joihin tämän päätöksen myötä syntyy vammaiselle subjektiivinen oikeus?

Perusteluteksteissä todetaan, että säädös jättää toteutustavat avoimeksi, jotta jää tilaa kehittämiselle. Lain voimaan tullessa 1.1.2023 tulee kuitenkin palvelun tarvitsijan ja päätöksentekijän tarkemmin tietää minkälaista tukea asumiseen voi saada ja tämän pykälän perusteella myöntää.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perusopetuslaki mahdollistaa 3-9 luokkalaisten erityisen tuen oppilaiden osalta aamu- ja iltapäivähoidon järjestämisen ”kunnan päättämässä laajuudessa”. Tämä harkinnan varaisuus tulisi poistaa ja palvelu tulisi järjestää ensisijaisesti perusopetuksen yhteydessä. vammaispalvelulain osalta tulisi selkeämmin tuoda esille se, että vammaispalveluna toteuttaminen tulisi kysymykseen vain jos sivistystoimen järjestämä palvelu ei sovellu vammaiselle lapselle.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Käytännössä tulkinta asiakkaan kuulumisesta päivä- tai työtoimintaan voi tosin tuottaa ongelmia. Asiakas voi toimintakyvystään riippuen tehdä osan päivästä/ viikosta työtoimintaa ja olla osan päivätoiminnassa. Asiakas on voinut joustavasti siirtyä toimintojen välillä ja tämä mahdollisuus voi käytännössä kaventua, kun toiminnot eriytetään.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyse on yksilöllisen arjen kannalta keskeistä palvelusta ja vaihtoehtoja on hyvä olla olemassa palvelun järjestämiseksi. Liikkumisen tuen tarpeet vaihtelevat myös eri puolilla Suomea maantieteellisistä seikoista johtuen. Liikkumisen tuen myöntäminen henkilökohtaisena apuna tai saattajapalveluna vaikuttavat päällekkäisiltä toiminnoilta. Jos vammaiselle on myönnetty henkilökohtaista apua, mihin tarpeisiin tulee erikseen myöntää liikkumisen tukea henkilökohtaisena apuna?

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Vaikutta perustellulta.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät riittävästi

Perustele tarvittaessa kantasi

Kaikkien olemassa olevien palvelujen uudelleen päättäminen kahden vuoden määräajassa tulee olemaan merkittävää lisäresurssointia vaativa työ ajoitettuna samaan aikaan hyvinvointialueuudistuksen vaatiman lisätyön kanssa. Olemassa olevassa henkilöstöpulassa lisäresurssin löytäminen tähän tehtävään on mahdotonta. Vaikka tiettyihin uusiin palveluihin on annettu siirtymäaikaa sisältää nyt arvioitavana oleva luonnos muitakin uusia ja laajenevia palveluita, joiden soveltamisohjeet vaativat huolellista valmistelua ja kouluttamista. Lain valmisteluajataulu ei anna tähän juurikaan valmisteluaikaa.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Päätöksentekoprosessi suhteessa sosiaalihuolto- tai vammaispalvelulain perusteella myönnettäviin palveluihin on epäselvä ja voi johtaa päällekkäiseen päätöksentekoon. Onko tarkoitus, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja haetaan ja myönnetään vammaissosiaalityöstä ja vaativia

erityishuollon palveluja vaativan tuen asiantuntijaryhmältä? Vai tehdäänkö vaativan tuen asiantuntijaryhmän toimesta ikään kuin yksilöä koskeva statuspäätös rajoittamistoimenpiteitä koskevien pykälien soveltamisen mahdollistamiseksi esim. tehostetussa palveluasumisessa. Vai onko tarkoitus, että tehostetun asumispalvelun yksiköt ovat ns. vaativan tuen yksiköitä, mikäli niissä tulee sovellettavaksi asiakkaan rajoittamista koskevat säädökset? Merkittävässä osassa kyseisiä yksiköitä käytetään jonkinasteisia rajoitustoimenpiteitä ainakin joitakin asiakkaita koskien.

Selkeyden vuoksi olisi hyvä muotoilla esitystä siten, että vaativan tuen yksiköt, joissa voidaan toteuttaa tahdosta riippumatonta hoitoa olisi erikseen määriteltävä hyvinvointialueilla. Tahdosta riippumattomaan hoidon päätökset tehtäisiin vaativan tuen asiantuntijaryhmän toimesta. Lisäksi tehtäisiin moniammatillisesti ns. statuspäätökset niitä asiakkaita koskien, joihin voidaan avohuollon asumispalveluissa soveltaa erityishuollon itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskevia säädöksiä sekä velvoite itsemääräämisoikeuden tukemista koskevan suunnitelman kirjaamisesta osaksi palvelusuunnitelmaa.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Mäki Maarit

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri - Juhani Sand, johtajaylilääkäri, Tuulikki
Parikka, toimialuejohtaja